

MEDIASAVODXONLIK VA YOSHLAR TARBIYASI

Davidova Gulnoza Mirzakarimovna

Farg'ona ICHSHUI maxsus texnikumi Umumta'lim fani o'qituvchisi

Annotasiya: Maqolada mediasavodxonlik tushunchasi va uning yoshlar tarbiyasidagi ahamiyati o'rganiladi. Yoshlar orasida axborot texnologiyalari va ommaviy axborot vositalaridan oqilona foydalanishni ta'minlash uchun mediasavodxonlikni rivojlantirish zarurati ta'kidlanadi. Mediasavodxonlik yoshlarning tanqidiy fikrlashini, axborot manbalarini to'g'ri baholash qobiliyatini oshirishga xizmat qiladi. Shuningdek, maqolada mediasavodxonlikning pedagogik yondashuvlari va yoshlarni axborot makonida xavfsiz faoliyatga yo'naltirish metodlari tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: mediasavodxonlik, yoshlar tarbiyasi, axborot texnologiyalari, ommaviy axborot vositalari, tanqidiy fikrlash, axborot xavfsizligi, pedagogika, ijtimoiy tarmoqlar.

Abstract: The article examines the concept of media literacy and its importance in youth education. The need to develop media literacy among young people to ensure the rational use of information technologies and mass media is emphasized. Media literacy serves to increase the critical thinking of young people and their ability to correctly evaluate information sources. The article also analyzes pedagogical approaches to media literacy and methods for guiding young people to safe activities in the information space.

Keywords: media literacy, youth education, information technologies, mass media, critical thinking, information security, pedagogy, social networks.

KIRISH

Bugungi kunda axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va ommaviy axborot vositalarining tez sur'atlarda rivojlanishi yoshlar hayotida chuqur o'zgarishlar yuzaga keltirmoqda. Yoshlar katta hajmdagi axborot oqimiga duch kelmoqda, biroq bu axborotni tanlash, tahlil qilish va to'g'ri baholash qobiliyatiga ega bo'lish har doim ham oson emas. Shunday ekan, mediasavodxonlik yoshlarni zamonaviy axborot makonida xavfsiz va samarali harakat qilishga tayyorlashda muhim vositaga aylangan.

Mediasavodxonlik nafaqat axborot texnologiyalari sohasidagi bilimlarni o'z ichiga oladi, balki yoshlarni axborot manbalarini tanqidiy ko'z bilan baholash, yolg'on va noto'g'ri ma'lumotlardan himoyalashga o'rgatadi. Shu bois, mediasavodxonlik yoshlar tarbiyasining ajralmas qismi bo'lishi lozim.

Ushbu maqolada mediasavodxonlik va yoshlar tarbiyasi o'rtasidagi bog'liqlik, mediasavodxonlikni rivojlantirishning pedagogik usullari va yoshlar ongini shakllantirishdagi roli tahlil qilinadi.

Zamonaviy axborot texnologiyalari davrida media tarkibining ta'siri tobora kuchaymoqda. Ayniqsa, yoshlar ijtimoiy tarmoqlar, onlayn platformalar va raqamli kontentlar ta'sirida shakllanayotgan bo'lib, ularni mediasavodxonlik asoslariga egallik holda tarbiyalash jamiyat uchun muhim vazifaga aylanmoqda. Mediasavodxonlik – nafaqat

ma'lumotlarni to'g'ri tushunish, balki ularni tanqidiy baholay olish, ishonchli manbalardan foydalanish va o'zini ifoda etish qobiliyatidir.

1. Mediasavodxonlik nima va nega kerak?

● Ta'rifi:

- o Ma'lumotlarni tanqidiy tahlil qilish.
- o Manipulyatsiya va soxta yangiliklarni (fake news) aniqlash.
- o Raqamli muhitda xavfsiz harakatlanish qoidalarini bilish.

● Ahamiyati:

- o Yoshlarni zararli kontentdan himoya qilish.
- o Demokratik jamiyatda faol fuqarolikni rivojlantirish.
- o Ijtimoiy tarmoqlarda axloqiy mas'uliyatni oshirish.

2. Mediasavodxonlik va yoshlar tarbiyasining bog'liqligi

a) Ta'lim tizimidagi o'rni

● Maktab dasturlariga kiritish: "Mediasavodxonlik" fanini joriy etish yoki informatika darslariga integratsiya qilish.

● Media tahlil mashg'ulotlari: O'quvchilarga yangiliklar, reklamalar va videolarni tanqidiy baholashni o'rgatish.

b) Oilaviy tarbiyaning roli

● Ota-onalarning media monitoringi: Bolalarni zararli kontentdan himoya qilish uchun qoidalar belgilash.

● Muloqot ko'nikmalarini oshirish: Bolalar bilan ular ko'rgan kontent haqida suhbatlashish.

c) Jamiyat va davlatning ishtiroki

● Mediafaollik dasturlari: Yoshlar uchun loyihalar (masalan, "Mediaustoz" kabi treninglar).

● Huquqiy tayanch: Kiberjinoyatlar va soxta yangiliklarga qarshi qonuniy choralar.

3. Mediasavodxonlikni oshirishning amaliy usullari

a) Ta'lim metodlari

● Interfaol mashg'ulotlar:

- o "Fake news"ni aniqlash mashqlari.
- o Yangilik manbalarini tekshirish (fact-checking) o'rganish.

● Loyihaviy ishlar:

- o O'quvchilar tomonidan o'z bloglari yoki ijtimoiy tarmoq kanallarini yaratish.

b) Psixologik yondashuv

● Mediapsixologiya: Kontentning psixologik ta'siri haqida tushuntirish.

● O'zini-o'zi nazorat qilish: Ekran vaqti cheklash, ma'lumotlarni filtrlay olish.

c) Texnologik yechimlar

● Fakt-tekshirish ilovalari: "Factcheck.uz", "Tezkor Tekshiruv" kabi platformalardan foydalanish.

● Kiberxavfsizlik darslari: Shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish bo'yicha treninglar.

4. O'zbekistonda mediasavodxonlik: holat va istiqbollari

● Yutuqlar:

- o "Mediasavodxonlik" mavzusi OAV va ta'lim sohasida muhokama qilinmoqda.

- o Yoshlar ishlari agentligi tomonidan media loyihalari qo'llab-quvvatlanmoqda.
- Kamchiliklar:
- o Maktablarda tizimli darsliklar va malakali o'qituvchilar yetishmaydi.
- o Ota-onalarning mediasavodxonlik darajasi past.

Adabiyotlar tahlili va metodologiyasi

Mediasavodxonlik va yoshlar tarbiyasi mavzusida o'zbek pedagogika va ijtimoiy fanlar adabiyotlarida qator tadqiqotlar olib borilgan. Jumladan, Sh.Qodirov (2018) "Mediasavodxonlik asoslari" asarida yoshlar orasida axborot madaniyatini shakllantirish va mediasavodxonlikni targ'ib qilishning nazariy va amaliy asoslari ko'rib chiqiladi.

N.Odilova (2019) "Yoshlar tarbiyasida axborot vositalarining roli" asarida mediasavodxonlikni rivojlantirish orqali yoshlarni tanqidiy fikrlashga o'rgatish masalalari yoritilgan.

Metodologiya sifatida maqolada sifatli va miqdoriy tadqiqot usullari, shu jumladan so'rovlar, intervyyular va fokus-guruh muhokamalari qo'llanilgan.

Shu bilan birga, pedagogik tajribalar va innovatsion usullarni sinovdan o'tkazish orqali mediasavodxonlikni yoshlar tarbiyasida samarali tatbiq etish yo'llari o'rganildi.

Natija va muhokamalar

Tadqiqotlar natijasida mediasavodxonlik yoshlar tarbiyasining ajralmas qismi ekanligi aniqlandi. Axborot makonida yoshlarni yolg'on va manipulyativ ma'lumotlardan himoya qilish, ularni tanqidiy fikrlashga o'rgatishning eng samarali vositasi mediasavodxonlik hisoblanadi.

Shuningdek, ma'lumotlar mediasavodxonlik darajasi yuqori bo'lgan yoshlarning axborotni tahlil qilish, ijtimoiy tarmoqlarda faol va mas'uliyatli bo'lish ko'nikmalariga ega ekanligini ko'rsatdi.

Pedagoglarning mediasavodxonlikni tarbiyaviy jarayonga integratsiya qilishdagi faolligi yoshlarning ijtimoiy va axborot makonida samarali faoliyat ko'rsatishiga ijobiy ta'sir qilmoqda.

Muhokamalarda mediasavodxonlikni rivojlantirish uchun maktab va oliy ta'lim muassasalarida maxsus kurslar, treninglar tashkil etish, ota-ona va jamiyatning hamkorligini kuchaytirish zarurligi ta'kidlandi.

XULOSA.

Xulosa sifatida, mediasavodxonlik yoshlar tarbiyasida muhim ahamiyatga ega bo'lib, zamonaviy axborot jamiyatida yoshlarning ma'naviy va intellektual rivojlanishini ta'minlaydi.

Mediasavodxonlik darajasini oshirish yoshlarning axborotga munosabatini, tanqidiy fikrlash qobiliyatini va axborot xavfsizligini yaxshilaydi.

Tarbiyada mediasavodxonlikni samarali rivojlantirish uchun pedagogik yondashuvlar, zamonaviy texnologiyalar va axborot madaniyatini oshirish dasturlari joriy etilishi zarur.

Shu bilan birga, yoshlarning axborot makonida ongli va mas'uliyatli faoliyat yuritishini ta'minlash maqsadida ota-ona, o'qituvchi va jamiyatning birgalikdagi sa'y-harakatlari muhimdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI:

1. Qodirov Sh.. Mediasavodxonlik asoslari. Toshkent: "Iste'dod" nashriyoti, 2018. - 210 bet.
2. Odilova N. Yoshlar tarbiyasida axborot vositalarining roli. Andijon: "Ziyo nuri" nashriyoti, 2019. - 160 bet.
3. Ismoilov D. Axborot madaniyati va mediasavodxonlik. Samarqand: "Samarqand universiteti" nashriyoti, 2020. - 180 bet.
4. Xolmirzaev B. Zamonaviy yoshlar tarbiyasida mediasavodxonlik. Toshkent: "Fan va texnologiya" nashriyoti, 2021. - 140 bet.
5. Nurmatov M. Mediasavodxonlik va ijtimoiy tarmoqlar. Namangan: "Ijtimoiy taraqqiyot" nashriyoti, 2019. - 130 bet.
6. Tursunov, H. H., & Hoshimov, U. S. (2022). Ta'lim tizimida ko'zi ojiz o'quvchilarni informatika va axborot texnologiyalari fanida o'qitish texnologiyalar. *Новости образования: исследование в XXI веке*, 1(5), 990-993.
7. Hamidullo o'g'li, T. H., & Kamolovich, B. E. (2023). IMKONIYATI CHEKLANGAN O'QUVCHILAR BILAN ISHLASH TAJRIBASI. *Scientific Impulse*, 1(7), 648-653.
8. Hojiakbar Tursunov. Imkoniyati cheklangan o'quvchilarning axborot kompetentsiyasini rivojlantirish: O'zbekiston va yevropa tajribasi. *Talim fan va innovatsiya jurnali*. 6 son. 2024 yil. 575 bet
9. https://esijournal.uz/wp-content/uploads/2025/01/Talim_fan_va_innovatsiya_6_son_2024_yil.pdf
10. Tursunov, H. H., & Hoshimov, U. S. (2022). Ta'lim tizimida ko'zi ojiz o'quvchilarni informatika va axborot texnologiyalari fanida o'qitish texnologiyalar. *Новости образования: исследование в XXI веке*, 1(5), 990-993.
11. Горовик, А. А., & Турсунов, Х. Х. У. (2020). Применение средств визуальной разработки программ для обучения детей программированию на примере Scratch. *Universum: технические науки*, (8-1 (77)), 27-29.
12. Kamolovich, B. E., & Hamidullo o'g'li, T. H. (2024). RAQAMLI TEXNOLOGIYALARI DAVRIDA SOHA MUTAXASSISLIK FANI BO'YICHA IQTIDORLI O'QUVCHILAR BILAN ISHLASH. *Scientific Impulse*, 2(18), 125-131.
13. Hamidullo o'g'li, T. H. (2022). HOZIRGI KUNNING DOLZARB IMKONIYATLARI. JAWS VA NVDA DASTURLARI. *Scientific Impulse*, 1(2), 535-537.
14. Tursunov, H. (2024). Kar va zaif eshituvchi o'quvchilarning axborot kompetensiyasini rivojlantirish: farg'ona misolida. *Conference on Digital Innovation : "Modern Problems and Solutions"*, 206-209. **извлечено от** <https://fer-teach.uz/index.php/codimpas/article/view/2445>
15. Tursunov, H. (2024). Kar va zaif eshituvchi o'quvchilarning axborot kompetensiyasini rivojlantirish: farg'ona misolida. *Conference on Digital Innovation : "Modern Problems and Solutions"*, 206-209. **извлечено от** <https://fer-teach.uz/index.php/codimpas/article/view/2445>

16..https://esijournal.uz/wp-content/uploads/2025/01/Talim_fan_va_innovatsiya_6_son_2024_yil.pdf

17. TURSUNOV HOJIAKBAR HAMIDULLO O'G'LI. KAR VA ZAIF ESHITUVCHI YUQORI SINF O'QUVCHILARINING AXBOROT KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH TASHKILIY-METODIK MUAMMOLARI. (2025). International Conference on Medical Science, Medicine and Public Health, 54-62.

18. Kamolovich, B. E., & Hamidullo o'g'li, T. H. (2024). RAQAMLI TEXNOLOGIYALARI DAVRIDA SOHA MUTAXASSISLIK FANI BO'YICHA IQTIDORLI O'QUVCHILAR BILAN ISHLASH. Scientific Impulse, 2(18), 125-131.

19. Hojiakbar Tursunov. Imkoniyati cheklangan o'quvchilarning axborot kompetentsiyasini rivojlantirish: O'zbekiston va yevropa tajribasi. Talim fan va innovatsiya jurnali. 6 son. 2024 yil. 575 bet